ภาคสาม

เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา

เมื่อชายหญิงตกลงทำการสมรสโดยจดทะเบียนตามมาตรา 1457 แล้วจะต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา และช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของบุคคล (มาตรา 1461) ในระหว่างเป็นสามีภริยากัน ถ้าการอยู่กินร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือทำลายความผาสุกอย่างมาก สามีหรือภริยาก็อาจร้องขอต่อศาลให้คนอยู่ต่างหากจากอีกฝ่ายหนึ่งเป็นการชั่วคราว (ในช่วงที่มีเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้น) โดยไม่เป็นการหย่าขาดจากกันได้ (มาตรา 1462) หรือถ้าหากสามีหรือภริยากลายเป็นคนวิกลจริตจิตฟั่นเฟือน เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถแล้ว สามีหรือภริยาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นก็จะต้องอุปการะเลี้ยงดู ให้ความคุ้มครองดูแลรักษาด้วย (มาตรา 1463 และมาตรา 1464)

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา ในหมวดที่ 3 มีบัญญัติไว้เพียง 4 มาตรา คือ ตั้งแต่มาตรา 1461 ถึงมาตรา 1464 ซึ่งจะขอกล่าวต่อไปตามลำดับ

บทที่ 11
สิทธิและหน้าที่ระหว่างสามีภริยา

เมื่อชายและหญิงจดทะเบียนสมรสยินยอมที่จะเป็นสามีภริยากันแล้วก็เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาก่อให้เกิดหน้าที่และความรับผิดระหว่างกันขึ้น จุดประสงค์ของการสมรส คือ การมีครอบครัวซึ่งต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ต่อกันและกัน จึงจะถือว่าเป็นครอบครัว ถ้าไม่กระทำตามหน้าที่ของตนแล้วก็อาจจะเกิดเป็นความรับผิดที่ฝ่ายนั้นจะต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนด้วยตามกฎหมายหน้าที่และความรับผิดระหว่างสามีภริยาที่กฎหมายกำหนดไว้ แบ่งออกได้เป็น

1. การอยู่กินช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน

มาตรา 1461 วรรคแรก บัญญัติว่า "สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา" และวรรคสอง บัญญัติว่า "สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน" ในความเป็นจริงชายกับหญิงสามารถเป็นสามีภริยากันได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่ในทางสังคมมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ของการสมรสไว้เพื่อเป็นรูปแบบที่จะสามารถตรวจสอบ ควบคุม ให้ทราบถึงสายสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัวว่ามีความเกี่ยวโยงเป็นญาติพี่น้องกันอย่างไรหรือไม่ อีกทั้งกฎหมายจะคุ้มครองให้สิทธิแก่ชายหญิงที่ทำการสมรสตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย ดังนั้น เมื่อชายหญิงทำการสมรสกันตามกฎหมายแล้วจึงมีหน้าที่และความรับผิดต่อกัน หน้าที่ประการแรกเมื่อทำการสมรสกันสามารถกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดของคู่สมรสคือต้องอยู่กินด้วยกัน ช่วยเหลือดูแลกัน ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่า

1.1 ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมย่อมมีอยู่ในลักษณะที่แตกต่างกันไปอันอาจเป็นการรู้จักกัน เป็นเพื่อนร่วมงานกัน เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกันในวงศาคณาญาติ ความสัมพันธ์อีกประการหนึ่งคือความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงที่ตกลงใช้ชีวิตอยู่กินร่วมทุกข์ร่วมสุขกันโดยถูกต้องตามกฎมาย ซึ่งจะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน กินอยู่หลับนอนด้วยกัน ซึ่งในที่นี้ย่อมไม่ได้หมายความถึงการอยู่กินร่วมกันระหว่างชายกับชาย หรือหญิงกับหญิง ดังนั้น เมื่อชายหญิงเป็นสามีภริยากันแล้วก็มีหน้าที่ที่จะต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ตามมาตรา 1461 วรรคแรก

การมีความสัมพันธ์ทางเพศนั้น แม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยา ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 1461 ก็ตาม แต่การมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงที่เป็นสามีภริยานั้นจะเป็นอย่างไร ทำอย่างไรนั้นไม่มีการให้คำนิยามอธิบายไว้ ในเรื่องนี้ก็คงต้องพิจารณาองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างของชายและหญิงนั้น นับตั้งแต่จารีตประเพณีที่เป็นอยู่ในสังคม กฎหมาย พื้นฐานของบุคคลไม่ว่าชายหรือหญิงนั้นอันอาจเกิดจากครอบครัว ศาสนา การศึกษา ความเชื่อและจนกระทั่งแนวความคิดของบุคคลนั้น ๆ ในเรื่องนี้ ซึ่งถ้ามีพฤติกรรมที่เกินเลยไปกว่าที่จะทำตามได้ คู่สมรสอีกฝ่ายก็ย่อมปฏิเสธได้ เว้นเสียแต่ว่าเป็นการยอมรับของทั้งสองฝ่าย ในกรณีเช่นนี้กฎหมายจะไปห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติก็ย่อมไม่ได้เพราะเป็นเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ไม่ใช่เรื่องที่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วการมีความสัมพันธ์ทางเพศนี้ ย่อมจะต้องอยู่บนพื้นฐานตามปกติธรรมดา

ลักษณะของการอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยานั้น ย่อมต้องคำนึงถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของสามีภริยานั้นด้วย เช่น การประกอบอาชีพอาจทำให้ต้องทำงานนอกบ้านอยู่เสมอ ๆ ซึ่งอาจเป็นเวลาสั้นหรือยาวก็ตามแต่ ลักษณะงาน คือ อาจต้องไปต่างประเทศหรือในประเทศก็ตาม เพื่อการงานที่ทำหรืออาจต้องทำงานจนไม่ได้อยู่หลับนอนที่บ้านเสมอ ๆ เช่น ทำงานกลางคืน 5 วัน ได้พักอยู่บ้าน 2 วัน เช่นนี้เรื่อยไป เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวไม่ใช่ลักษณะของการทิ้งร้างไม่ทำหน้าที่ของสามีภริยา ดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 882/2518 การที่สามีภริยาไม่ได้หลับนอนร่วมเพศกัน แต่อาศัยอยู่คนละบ้านในบริเวณเดียวกันไม่ถือว่าเป็นการทิ้งร้างกัน

การที่ชายหรือหญิงไม่ยอมอยู่กินร่วมกันกับอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ไม่มีกฎหมายใดบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องไปอยู่กินร่วมกัน หรือยินใจที่จะร่วมหลับนอนด้วยได้ แต่จากการไม่ยอมอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาซึ่งเป็นหน้าที่ประการหนึ่งนั้นอาจเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้[1] เช่น มาตรา 1516 (4) สามีหรือภริยาจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้ หรือมาตรา 1516 (6) การที่อีกฝ่ายไม่ยอมร่วมประเวณีอันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอยู่กินด้วยกัน

---

[1] ในระหว่างเป็นสามีภริยากันอยู่นั้น หากสามีบังคับหลับนอนกับภริยา ภริยาจะฟ้องคดีในความผิดฐานข่มขืนคนไม่ได้ เพราะมาตรา 276 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเอาผิดกับบุคคลที่ข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามที่การร่วมประเวณีนั้นต้องไม่เป็นสิ่งที่เกินกว่าปกติธรรมดา ซึ่งอาจมีความหมายได้หลายอย่างเช่น กระทำรุนแรงต่อร่างกายจนได้รับบาดเจ็บ หรือกระทำการเกินกว่าที่สภาพจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่งจะยอมรับได้เป็นต้น เช่นนี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นการกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการที่เป็นสามีหรือภริยากันอย่างร้ายแรงอันเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ด้วยตามมาตรา 1516(6)

ของสามีภริยาแล้ว อาจถือได้ว่าเป็นการทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการที่เป็นสามีหรือภริยากันอย่างร้ายแรง เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจเรียกค่าทดแทน (มาตรา 1542) หรือเรียกค่าเลี้ยงชีพ (มาตรา 1526) ได้ด้วย

1.2 ต้องช่วยเหลือ อุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถ และฐานะของตน

การช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู พอจะแยกออกได้เป็น การช่วยเหลือและการอุปการะเลี้ยงดู การช่วยเหลืออาจมีได้หลายลักษณะตั้งแต่การช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งให้ได้ความสะดวกสบายตามสภาพจากการเป็นสามีภริยากัน หรือช่วยเหลือเมื่ออีกฝ่ายมีความเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือหรือช่วยเหลือเมื่ออีกฝ่ายเจ็บป่วย เช่น พาไปรักษาพยาบาล คอยดูแลอาการเจ็บป่วย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงในทางการงานด้วย เช่น มีการทำกิจการงานอีกฝ่ายหนึ่งก็ช่วยเหลือดูและตามความเหมาะสมที่จะสามารถทำให้ได้ เป็นต้น

ส่วนการอุปการะเลี้ยงดูคือการช่วยเหลือในสิ่งจำเป็นต่อการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นสามีภริยา ตามบรรพ 5 เดิมนั้น สามีเป็นผู้อำนวยการในการอุปการะเลี้ยงดู แต่จากการแก้ไขสิทธิระหว่างชายและหญิงให้เท่าเทียมกันนั้นจึงได้มีการแก้ไขในบรรพ 5 ใหม่ให้ชายและหญิงมีหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน ดังนั้นในปัจจุบันนี้ไม่ใช่เพียงฝ่ายชายที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูครอบครัว แต่เป็นหน้าที่ของชายและหญิงที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน[1] เพราะสภาพสังคมปัจจุบันแตกต่างไปจากเดิมที่สตรีออกมาสู่สังคมทำงานเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวมากขึ้น ดังนั้น ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งแล้วก็อาจฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือฟ้องหย่าได้ เช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 313/2479 ภริยาไม่พอใจอยู่กับสามีจึงออกจากบ้านเสียเอง โดยไม่มีเหตุอันสมควร หามีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีไม่ หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 1598/2518 ภริยาต้องแยกจากสามีโดยสามีอ้างว่าสถานการณ์ไม่ปลอดภัย แสดงเจตนาของสามีว่าไม่ต้องการให้โจทก์มาอยู่ร่วมด้วย ภริยาเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูได้เมื่อภริยามีรายได้ไม่พอเลี้ยงตัวและบุตรและสามีมีรายได้พอที่จะจ่าย หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 3461/2524 กรณีที่สามีถูกคนร้ายยิงถูกเข่าจนพิการงอไม่ได้ ต้องพักรักษาตัวอยู่กับบ้านไม่ได้

---

[1] ถ้าสามีหรือภริยาไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามสมควรแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งย่อมฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากกันได้ตามมาตรา 1598/38 แต่ค่าอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าวนี้จะต้องเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยชอบตามหน้าที่ระหว่างสามีภริยา มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำผิดแล้วจะมาเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่ได้ เช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 313/2479 ภริยาไม่พอใจอยู่กับสามีจึงออกจากบ้านเสียเองโดยไม่มีเหตุอันสมควร หามีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีไม่ เป็นต้น

ประกอบอาชีพอะไรนั้น สามีไม่อยู่ในฐานะที่จะอุปการะเลี้ยงดูภริยาได้เพราะร่างกายพิการไม่อาจประกอบอาชีพได้จึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ผู้เป็นภริยาที่จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูจำเลยผู้เป็นสามีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 วรรคสอง ข้ออ้างของโจทก์ที่ว่าจำเลยไม่อุปการะเลี้ยงดูโจทก์จึงรับฟังไม่ได้ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องหย่าจำเลย หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 3822/2524 สามีมีอาชีพประกอบการค้าร่วมกับบิดา ภริยาไม่มีอาชีพอะไร สามีเคยจ่ายเงินเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาตลอดมา ครั้นเมื่อสามียินยอมให้ภริยาพาบุตรมาอยู่กับมารดาของภริยา สามีก็ยังจ่ายเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาอยู่ ต่อมาเมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าสามีภริยาต่างสมัครใจแยกกันอยู่โดยสามีมีความสามารถและฐานะดีกว่าภริยา เช่นนี้เมื่อคำนึงถึงความสามารถและฐานะของสามีสามีจึงต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูภริยาตามประมวลกฎมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 ประกอบด้วยมาตรา 1598/38 ที่ศาลล่างทั้งสองกำหนดให้โจทก์ผู้เป็นสามีจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูจำเลยเดือนละ 1,500 บาท จึงเป็นการเหมาะสมแล้ว หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 5004/2538 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 วรรคสอง สามีและภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและตามฐานะของตน ก่อนจำเลยที่ 1 จะได้รับมรดกจากมารดา จำเลยที่ 1 ได้รับเงินเดือนเพียงเดือนละ 1,800 บาท ต่อมาต้องคดีถูกออกจากราชการ ตามฐานะย่อมไม่อาจจะให้ความอุปการะเลี้ยงดูโจทก์ได้ แม้จำเลยที่ 1 จะตั้งบริษัทรักษาความปลอดภัยก็เป็นเงินทุนของจำเลยที่ 2 แต่เมื่อจำเลยที่ 1 ได้รับมรดกจากมารดา ฐานะของจำเลยที่ 1 ดีขึ้น สามารถที่จะให้การอุปการะเลี้ยงดูแก่โจทก์ได้จึงต้องรับผิดให้การอุปการะเลี้ยงดูโจทก์นับแต่ได้รับมรดกจนถึงวันฟ้อง ตามประมวลกฎมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 วรรคแรก บัญญัติว่า บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์เห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวมิได้คำนึงถึงความสามารถและฐานะดังเช่นที่บัญญัติไว้ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา ฉะนั้นไม่ว่าจะตกอยู่ในฐานะอย่างไร บิดามารดาก็จำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรผู้เยาว์เสมอ

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาที่กฎหมายกำหนดให้ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาและต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันนั้นก่อให้เกิดสิทธิแก่คู่สมรสในอันที่จะใช้บังคับกับบุคคลภาย

นอกได้ด้วย[1] ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 299/2485 การที่สามีเข้าไปหาภริยาในบ้านของโจทก์โดยโจทก์ยินยอมให้ภริยาพักอาศัยอยู่ ย่อมถือได้โดยปริยายว่าโจทก์ยอมให้สามีเข้าไปพบภริยาได้ จึงไม่มีความผิดฐานบุกรุก เป็นต้น และมาตรา 1461 ยังได้บัญญัติให้สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ดังนั้น หากว่าบุคคลใดมาทำละเมิดต่อสามีหรือภริยาจนไม่อาจทำการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูตามมาตรา 1461 ได้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจึงได้รับผลกระทบ กฎหมายจึงคุ้มครองคู่สมรสตามกฎหมายให้สามารถฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ ซึ่งอาจจะเป็นค่าสินไหมทดแทนที่มีผู้ทำละเมิดแก่สามีหรือภริยาจนถึงแก่ความตาย และเหตุที่ตายทำให้สามีหรือภริยาซึ่งยังมีชีวิตอยู่ต้องขาดไร้อุปการะจึงชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น (มาตรา 443) หรือค่าสินไหมทดแทนที่มีผู้ทำละเมิดแก่สามีหรือภริยาจนถึงแก่ความตาย หรือเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยหรือเสรีภาพทำให้สามีหรือภริยาอีกฝ่ายหนึ่งต้องขาดแรงงาน (มาตรา 445)

ดังตัวอย่างคือ คำพิพากษาฎีกาที่ 2316/2515 กรณีละเมิดทำให้เขาถึงแก่ความตาย สามีและบุตร ผู้เยาว์ของผู้ตายย่อมฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน ค่าขาดไร้อุปการะได้ตามกฎหมายโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ตายจะมีรายได้หรือไม่ ฉะนั้น เมื่อจำเลยกระทำละเมิดเป็นเหตุให้ภริยาโจทก์ถึงแก่ความตาย โจทก์ต้องจ้างคนมาทำหน้าที่ซักผ้า ทำครัวและกวาดถูบ้านแทนภริยาซึ่งเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ได้เป็นแม่บ้าน จัดการบ้านเรือนด้วยตนเอง ดังนี้โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีนี้ได้ตามประมวลกฎมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 วรรคท้ายประกอบด้วยมาตรา 1461 วรรคท้าย จนถึงวันที่โจทก์ทำการสมรสใหม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2523 ช. เป็นผู้ประกอบกิจการรับขนส่งคนโดยสาร ช. ต้องรับผิดต่อคนโดยสารในความเสียหายที่เกิดขึ้น จะปฏิเสธความรับผิดโดยอ้างว่าเช่ารถโดยสารคันนั้นมา และคนขับไม่ใช่ลูกจ้างของตนหาได้ไม่ต้องใช้ค่าเสียหายที่ ร. ขาดค่าอุปการะเลี้ยงดูจากภริยาที่ถูกรถชนตาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 3585/2525 จำเลยขับรถชนรถโจทก์ จนโจทก์ต้องพิการตลอดชีวิต ภริยาโจทก์ถึงแก่ความตาย จำเลยต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนในการที่โจทก์ต้องขาดไร้อุปการะและ

---

[1] ดังเช่นกรณีที่หญิงเป็นรู้กับชายอื่นหรือชายอกล่องหญิงอื่นฉันภริยา เมื่อศาลพิพากษาให้หย่า สามีหรือภริยาย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน (มาตรา 1523 วรรคแรก) หรือสามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งล่วงเกินภริยาไปในทำนองชู้สาว และภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวก็ได้ (มาตรา 1523 วรรคสอง)

ขาดแรงงานจากภริยา ที่ศาลชั้นต้นกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นเงินวันละหนึ่งร้อยบาทในระยะเวลา 10 ปี เป็นเงิน 365,000 บาท นั้นเหมาะสมดีแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 3267/2526 ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการจัดการศพและค่าปลงศพผู้ตาย โจทก์ (สามี) ในฐานะทายาทของผู้ตายมีสิทธิที่จะเรียกให้ ค่าขาดสิทธิที่โจทก์จะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจาก ส. (ภริยา) ผู้ตาย ย่อมมีตามกฎหมายโดยไม่จำต้องคำนึงถึงความเป็นจริง จึงไม่ต้องพิจารณาว่าขณะถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย ส. มีรายได้และให้การอุปการะเลี้ยงดูโจทก์หรือไม่

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ค่าขาดไร้อุปการะนั้น ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นค่าขาดสิทธิที่โจทก์จะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากผู้ตายซึ่งมีตามกฎหมายโดยไม่จำต้องคำนึงถึงความเป็นจริง ดังนั้น จึงไม่จำต้องพิจารณาว่าในขณะถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย นางสายใจภริยาของโจทก์มีรายได้และให้การอุปการะเลี้ยงดูโจทก์หรือไม่ (ตามมาตรา 1598/38 ศาลสามารถให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้ โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้มีหน้าที่ต้องให้ฐานะของผู้รับและพฤติการณ์แห่งกรณี)

คำพิพากษาฎีกาที่ 2395/2529 ตามมาตรา 1461 เมื่อมีผู้ทำละเมิดให้ภริยาเสียชีวิต สามีย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเป็นค่าขาดไร้อุปการะตามมาตรา 443 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าสามีจะยากจนหรือมั่งมีและประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้หรือไม่ เพราะเป็นสิทธิของสามีจะพึงได้รับชดใช้ตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 5183/2537 ก่อนตายผู้ตายมีรายได้จากการขับรถยนต์สองแถวรับจ้างนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัวของโจทก์ผู้เป็นมารดา แต่ขณะถึงแก่ความตายผู้ตายมีอายุ 19 ปี ซึ่งตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ.2522 ต้องห้ามมิให้ขับรถยนต์สองแถวรับจ้าง การขับรถยนต์สองแถวรับจ้างของผู้ตายถือไม่ได้ว่าเป็นการทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูปตามประมวลกฎมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1567 (3) โจทก์ไม่มีสิทธิใช้ให้ผู้ตายทำงานดังกล่าว ฉะนั้น รายได้จากการขับรถยนต์สองแถวรับจ้างที่ผู้ตายได้รับจึงมิใช่รายได้ที่เกิดจากการที่ผู้ตายมีความผูกพันตามกฎหมายที่จะต้องทำการงานให้เป็นคุณแก่โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกในครัวเรือนตามมาตรา 445 โจทก์จึงเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 4871-4874/2538 ความรับผิดในค่าสินไหมทดแทนสำหรับการขาดไร้อุปการะเพราะเหตุบิดามารดา บุตรหรือสามีภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายโดยการทำละเมิดของบุคคลภายนอกฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ชอบที่จะได้รับค่าอุปการะทั้งในปัจจุบันและอนาคต

โดยผลแห่งกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 วรรคสาม ประกอบด้วยมาตรา 1461, 1563 และ 1564 ไม่ต้องพิจารณาว่าขณะเกิดเหตุผู้ตายกับผู้ขาดไร้อุปการะจะอุปการะกันจริงหรือไม่ และในอนาคตจะอุปการะกันหรือไม่ ผู้ขาดไร้อุปการะจะมีฐานะดีหรือยากจน ก็ไม่ใช่ข้อสำคัญสิทธิที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการขาดไร้อุปการะคงมีอยู่เสมอ

คำพิพากษาฎีกาที่ 6905/2538 ค่าขาดแรงงานนั้น ตาม ป.พ.พ. มาตรา 445 ประกอบมาตรา 1567 (1), (3) หากบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองได้มอบหน้าที่ให้บุตรทำการงานอันใดอันหนึ่งในครัวเรือน แล้วปรากฏว่ามีบุคคลใดทำละเมิดต่อบุตรซึ่งมีความผูกพันตามกฎหมายที่จะต้องทำการงานให้แก่บิดามารดาจนถึงแก่ความตาย ผู้ทำละเมิดจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคือค่าขาดแรงงานในครัวเรือนให้แก่บิดามารดาที่ต้องขาดแรงงานอันนั้นด้วย

2. การแยกกันอยู่ในระหว่างเป็นสามีภริยากัน

มาตรา 1462 บัญญัติว่า "ถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมากของสามีหรือภริยา ฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือความเสียหายอาจร้องต่อศาลขอให้สั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดอำนาจค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งเสียให้อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้" แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยากฎหมายจะได้กำหนดไว้ให้อยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาก็ตาม แต่ในความเป็นจริงนั้นก็อาจมีเหตุที่ไม่อาจให้สามีภริยาอยู่กินด้วยกันได้โดยราบรื่น ซึ่งในบางกรณีก็อาจร้องขอต่อศาลให้แยกกันอยู่ได้

การกระทบกระทั่งกันระหว่างสามีภริยาในชีวิตสมรสย่อมเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา แต่เหตุแห่งการกระทบกระทั่งในชีวิตสมรสโดยทั่วไปไม่ใช่เหตุที่จะมาร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้มีการแยกกันอยู่ได้ เหตุที่จะร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้มีการแยกกันอยู่ชั่วคราวได้มีอยู่ 3 กรณี คือ

1. **ถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายอย่างมากของสามีหรือภริยา**

ดังที่กล่าวแล้วว่าถ้าเป็นเหตุการกระทบกระทั่งในชีวิตสมรสโดยทั่วไปแล้วไม่อยู่ในเงื่อนไขนี้ แต่ถ้าการอยู่ร่วมกันมีเหตุที่จะเป็นอันตรายแก่กายอย่างมาก เช่น เป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง เป็นต้น เช่นนี้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งย่อมสามารถร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากได้

2. ถ้าการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่จิตใจอย่างมากของสามีหรือภริยา

กรณีนี้ก็เช่นกันจะต้องไม่ใช่สิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้โดยทั่วไปในชีวิตสมรสซึ่งอาจมีการกระทบกระทั่งจิตใจกันได้บ้าง แต่ถ้าเป็นการร้ายแรงแก่จิตใจอย่างมากซึ่งโดยปกติชนหรือในทางศีลธรรม จารีตประเพณีแล้วไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น การเอาหญิงอื่นมาอยู่กินเปิดเผยในบ้านหรือพาหญิงอื่นเข้ามามีความสัมพันธ์ทางเพศในบ้านเป็นประจำ เป็นต้น คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งย่อมสามารถร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากได้

3. ถ้าการอยู่ร่วมกันจะทำลายความผาสุกอย่างมากของสามีหรือภริยา

กรณีสุดท้ายนี้มีความหมายกว้างกว่าสองกรณีแรก เหตุที่จะทำลายความผาสุกอย่างมากนี้อาจมีได้หลายลักษณะ เช่น สามีมีพฤติกรรมหวงแหนภริยาจนภริยาไม่อาจติดต่อกับใครได้ ถ้าสามีทราบว่าติดต่อกับใครจะโกรธและทุบตีอย่างรุนแรง เป็นต้น เช่นนี้แล้วภริยาจะร้องขอต่อศาลให้อนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากได้

อย่างไรก็ดี จะต้องเป็นสามีหรือภริยาที่จะต้องรับอันตรายหรือความเสียหายเท่านั้น ที่จะร้องขอต่อศาลขอให้สั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหากในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ซึ่งเป็นเพียงการขอให้แยกกันอยู่ชั่วคราวเท่านั้น เช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 369/2509 ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเหตุแห่งการร้องขอให้แยกกันอยู่ได้ตามมาตรา 1462 คือ จำเลยชอบเสพสุราและดุด่าโจทก์ เคยฟันโจทก์สองครั้งที่แขนซ้ายและมือซ้าย เคยเอากาแฟร้อนสาดหน้าและต่อยโจทก์และโจทก์ก็เคยฟันจำเลยถึงกระดูกนิ้วขาด ถึงแม้ว่าจะถือได้ว่าเป็นเรื่องรุนแรงแต่ก็เกิดเป็นครั้งคราวในระหว่างชีวิตสมรสร่วมกันเป็นเวลาประมาณ 7-8 ปีแล้ว เช่นนี้ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นเหตุให้ร้องขอให้แยกกันอยู่ได้ เป็นต้น ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้แยกกันอยู่ตามมาตรา 1462 นี้ก็ย่อมไม่ใช่การจงใจละทิ้งร้ายอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะเกินหนึ่งปีหรือไม่

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าการแยกกันอยู่ตามคำสั่งศาลมีระยะเวลาเกินกว่าสามปีแล้ว สามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็สามารถยกเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ตามมาตรา 1516 (4/2) สำหรับเหตุแห่งการร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้แยกกันอยู่นั้นเมื่อสิ้นสุดลงแล้ว คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถที่จะยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งเพิกถอนหรือระงับคำสั่งที่สั่งให้แยกกันอยู่ได้ แต่ถ้าคู่สมรสที่ขอแยกกันอยู่ไม่ยอมกลับมาอยู่กินฉันสามีภริยาเหมือนเดิมก็คงจะบังคับไม่ได้ ต้องพิจารณาต่อไปว่าจะเป็นเหตุหย่าได้หรือไม่

ในกรณีที่ศาลออกคำสั่งอนุญาตให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแยกไปอยู่ต่างหากได้เพราะ

สาเหตุตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ศาลเองอาจจะกำหนดจำนวน "ค่าอุปการะเลี้ยงดู" ที่ฝ่ายหนึ่งจะต้องเสียให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ตามควรแก่พฤติการณ์ ค่าอุปการะเลี้ยงดูนี้ไม่จำเป็นที่ฝ่ายผู้ถูกฟ้องจะต้องเป็นผู้ชำระให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ในเรื่องนี้ย่อมจะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของสามีและภริยาเป็นสำคัญ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะเป็นฝ่ายที่ต้องชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูก็เป็นได้

3. การเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์

มาตรา 1463 บัญญัติว่า "ในกรณีที่ศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ภริยาหรือสามีย่อมเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอและถ้ามีเหตุสำคัญศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ก็ได้" จากการที่กฎหมายกำหนดไว้ให้สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันและช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ไม่มีความสามารถในทางกฎหมายแล้วอีกฝ่ายจะต้องเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1463 คือ ถ้าศาลได้สั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นย่อมเป็นผู้อนุบาล และถ้าศาลได้สั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถอีกฝ่ายหนึ่งก็ย่อมต้องเป็นผู้พิทักษ์

แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีการสมรสอยู่กินกันเป็นสามีภริยา ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภริยาก็มิใช่ว่าจะเป็นไปด้วยดีเสมอไป จึงอาจมีการเอาเปรียบหรือขาดความรับผิดชอบซึ่งกันและกันได้ กรณีดังกล่าวนี้ ผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการสามารถที่จะร้องขอต่อศาลได้ ซึ่งถ้ามีเหตุสำคัญแล้วศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์แทนก็ได้ ผู้มีส่วนได้เสียอาจเป็นบุคคลต่าง ๆ ตามมาตรา 28 ที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถได้ เช่น สามี ภริยา บิดามารดา ผู้สืบสันดาน เป็นต้น ส่วนอัยการนั้นเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของราษฎรอยู่แล้ว ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงอาจร้องขอต่อศาลได้ แต่ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือต้องมีเหตุสำคัญด้วยศาลจึงจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์แทน เหตุสำคัญดังกล่าวอาจเป็นเพราะการที่สามีหรือภริยาไม่ดูแลปกป้องรักษาช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายที่ตกเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งอาจจะเป็นด้วยสาเหตุที่สามีหรือภริยานั้นติดสุรายาเมาหรือติดยาเสพติด ลุ่มหลงอยู่กับอบายมุขต่าง ๆ เป็นนิสัย เช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 346/2509 ตามปกติสามีย่อมเป็นผู้อนุบาลภริยาซึ่งศาลสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล เมื่อผู้มีส่วนได้เสียผู้ใดคัดค้านต่อศาล ผู้คัดค้านชอบที่จะนำสืบแสดงเหตุสำคัญให้เห็นว่าศาลควรตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาล หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 5827/2530 จำเลยเป็นบุตรย่อมมี

อำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้มารดาเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถหรือคนไร้ความสามารถได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 หรือมาตรา 29 โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากโจทก์ผู้เป็นบิดาจำเลย และสามีของมารดาจำเลย ทั้งศาลมีอำนาจแต่งตั้งจำเลยเป็นผู้พิทักษ์หรือผู้อนุบาลของมารดาได้ตามมาตรา 1463 แม้ตามปกติคู่สมรสจะเป็นผู้พิทักษ์หรือผู้อนุบาลตามกฎหมายก็ตาม หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 6939/2537 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 วรรคสอง และมาตรา 1463 การตั้งผู้อนุบาลในเบื้องต้นจะต้องตั้งคู่สมรสเป็นผู้อนุบาลก่อนเพียงคนเดียว หากมีผู้อื่นร้องขอและมีเหตุสำคัญศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลก็ได้ การจะตั้งทั้งคู่สมรสและบุคคลอื่นเป็นผู้อนุบาลร่วมกันจะไม่สอดคล้องกับมาตรา 1463 เมื่อไม่ปรากฏว่ามีเหตุสำคัญใดที่จะตั้งผู้ร้องซึ่งเป็นบุตรสืบสายโลหิตของคนไร้ความสามารถเป็นผู้อนุบาล จึงไม่มีเหตุสมควรที่จะตั้งผู้ร้องเป็นผู้อนุบาลร่วมกับผู้คัดค้าน ซึ่งเป็นภริยาของคนไร้ความสามารถ เป็นต้น

กรณีที่ศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถ และภริยาหรือสามีเป็นผู้อนุบาลก็ให้ภริยาหรือสามีซึ่งเป็นผู้อนุบาลมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใช้อำนาจปกครองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1598/15 แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าจะทำโทษหรือใช้ทำการงานไม่ได้ นอกจากนี้ในเรื่องทรัพย์สินคู่สมรสซึ่งเป็นผู้อนุบาล มีอำนาจจัดการสินสมรสแต่ผู้เดียว และยังมีอำนาจจัดการสินส่วนตัวของคู่สมรสที่เป็นคนไร้ความสามารถได้ด้วยตามมาตรา 1598/16 แต่อย่างไรก็ดีเพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของคู่สมรสที่อยู่ในความปกครอง การจัดการสินสมรสและสินส่วนตัวของคู่สมรสที่เป็นคนไร้ความสามารถถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ การขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง (ตามมาตรา 1476 วรรคหนึ่ง) ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญต่อตัวทรัพย์สิน คู่สมรสซึ่งเป็นผู้อนุบาลจะจัดการแต่ผู้เดียวไม่ได้ต้องขออนุญาตจากศาลเพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบก่อนด้วย

ในอีกกรณีหนึ่ง ถ้าผู้อนุบาลมิได้เป็นสามีหรือภริยาของคู่สมรสที่เป็นคนไร้ความสามารถ ซึ่งมาตรา 1463 ตอนท้ายบัญญัติว่า ถ้ามีเหตุสำคัญ ผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอให้ศาลตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลได้ กรณีนี้จะนำบทบัญญัติมาตรา 1598/15 และมาตรา 1598/16 มาใช้บังคับไม่ได้ เพราะไม่ใช่กรณีที่สามีหรือภริยาเป็นผู้อนุบาล เมื่อบุคคลอื่นมาเป็นผู้อนุบาล มาตรา 1598/17 บัญญัติว่า ให้ผู้อนุบาลนี้จัดการสินสมรสร่วมกับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ศาลอาจสั่งเป็นอย่างอื่นได้ถ้ามีเหตุสำคัญอันจะเกิดความเสียหายแก่คนไร้ความสามารถนั้น

4. การไม่อุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริต

เมื่อชายหญิงตกลงใจเป็นสามีภริยาใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว สามีภริยาย่อมมีความผูกพันห่วงใย มีความสุขมีความทุกข์ร่วมกัน ในยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะต้องช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ในทางกฎหมายเองก็ได้บัญญัติว่า สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน (มาตรา 1461 วรรคสอง) ดังนั้น ไม่ว่าสามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเจ็บป่วยอย่างไรหรือไม่ก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่งก็จะต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูเพราะเป็นสามีภริยากัน แม้ว่าถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ มาตรา 1463 ก็ได้บัญญัติว่าให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ในการดูแลเอาใจใส่สามีหรือภริยาของตน ในกรณีดังกล่าว ถ้าสามีหรือภริยาไม่เอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบต่อคู่สมรสของตนแล้วก็เป็นการยากที่บุคคลอื่น ๆ จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วยได้ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงได้บัญญัติให้การคุ้มครองคู่สมรสในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1464 ว่า

"ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าศาลจะได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา 1461 วรรคสอง หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

ในกรณีฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามวรรคหนึ่ง ถ้ายังมิได้มีคำสั่งของศาลว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกันให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอให้ตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาล หรือถ้าได้มีคำสั่งของศาลแสดงว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิมและแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้

ในกรณีขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองคู่สมรส ฝ่ายที่วิกลจริตโดยมิได้เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยนั้น จะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ หรือจะไม่ขอเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่า วิธีการคุ้มครองที่ขอนั้นจำต้องมีผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควร"

ถ้าหากสามีหรือภริยากลายเป็นคนวิกลจริตซึ่งศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือยังก็ตาม และคู่สมรสฝ่ายที่ไม่วิกลจริตไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งตนมีหน้าที่ตามมาตรา 1461 วรรคสอง หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด คำว่า "กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด" มีความหมายกว้างคือ กระทำการอย่างใดอาจเป็นการกระทำการใดที่ไม่เหมาะสมตามฐานะของตน เช่น กระทำการกักขังคู่สมรสที่วิกลจริตให้อยู่แต่ในห้องดับแคบไม่ให้ออกไปไหน หรือกระทำการรักษาคู่สมรสที่วิกลจริตโดยไร้เหตุผลเป็นต้น สำหรับการไม่กระทำการอย่างใด อาจเป็นเช่นไม่นำพาต่อคู่สมรสที่วิกลจริตในการที่จะพาไปรักษาพยาบาลให้หายเป็นปกติ หรือละเว้นไม่ดูแลให้มีชีวิตอยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น ถ้าการกระทำดังกล่าวนี้เป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด เช่นปล่อยปละเลยให้คู่สมรสที่วิกลจริตซึ่งมีสภาพที่จะต้องคอยดูแลออกไปไหนมาไหนโดยลำพังจนอาจเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายได้ เช่นถูกทำร้าย ถูกรถชน หรืออาจถูกล้อเลียนหรือถูกกักขัง จนทำให้สภาพจิตเสียไปก็น่าจะถือได้ว่าเป็นการตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่จิตใจได้ เป็นต้น หรืออีกกรณีหนึ่งคือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด เห็นได้ว่าได้เน้น คำว่า "เสียหายถึงขนาด" ซึ่งอาจเป็นเรื่องของการจัดการทรัพย์สินที่คู่สมรสที่วิกลจริตไม่สามารถดูแลได้ดังเดิม แต่อย่างไรก็ดี จะต้องเกิดความเสียหายถึงขนาดด้วย หากว่าเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นก็อาจมีการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

บุคคลใดบ้างที่อาจเข้ามาช่วยเหลือบุคคลที่วิกลจริตนั้นในเมื่อคู่สมรสของผู้ที่วิกลจริตไม่ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดตามที่กล่าวมา มาตรา 1464 วรรคแรกตอนท้ายบัญญัติว่า "บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้" ดังนั้น บุคคลที่อาจจะเข้ามาฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งนั้น จึงอาจเป็น 1. บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 และ 2. ผู้อนุบาล กรณีที่ 1 บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 หมายความถึง "ผู้บุพการี" กล่าวคือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวดก็ดี "ผู้สืบสันดาน" กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ตามมาตรา 28 ยังได้บัญญัติไปถึง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ หรือพนักงานอัยการด้วย แต่มาตรา 1464 เป็นเรื่องการคุ้มครองคู่สมรสที่วิกลจริต ดังนั้น บุคคลที่อาจเข้ามาดำเนินการฟ้อง

ร้องแทนจึงอาจเป็น ผู้อนุบาล หรือพนักงานอัยการได้เท่านั้นไม่รวมไปถึงผู้พิทักษ์ด้วย กรณีที่ 2. ผู้อนุบาล ผู้อนุบาลในที่นี้ย่อมมิได้หมายความถึง สามีหรือภริยาของคู่สมรส ที่เป็นคนไร้ความสามารถ ทั้งนี้ เพราะมาตรา 1464 นี้เป็นเรื่องที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งไม่ดูแลอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นคนวิกลจริต ผู้อนุบาลในที่นี้จึงหมายความถึงผู้อนุบาลที่ศาลตั้งบุคคลอื่นเป็นแทนสามีหรือภริยาของคู่สมรสที่เป็นคนไร้ความสามารถนั้น

ในการคุ้มครองคู่สมรสที่วิกลจริตตามมาตรา 1464 นี้ บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 หรือผู้อนุบาลสามารถดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ 1. ฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต กรณีดังกล่าวนี้เป็นไปตามกฎหมายมาตรา 1461 วรรคสอง ซึ่งสามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ดังนั้นเมื่อสามีหรือภริยาไม่ทำตามหน้าที่ของตนก็อาจถูกฟ้องร้องให้ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ 2. ขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้ ในกรณีที่อาจมีการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดอันจะเกิดอันตรายแก่คู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริต ก็อาจมีการขอให้ศาลมีคำสั่งให้กระทำการหรือละเว้นกระทำการ หรือคำสั่งอื่นใดในอันที่จะคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้

1. การฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู มาตรา 1464 วรรคสอง บัญญัติไว้ในประโยคแรกว่า "ในกรณีฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามวรรคหนึ่ง" ดังนั้นถ้าเป็นเรื่องการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูก็ต้องมาพิจารณาตามมาตรา 1464 วรรคสองนี้ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 กรณี คือ หนึ่ง ถ้ายังมิได้มีคำสั่งของศาลว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ เมื่อมีการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกันให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอให้ตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาลก็ได้ การฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่คู่สมรสที่วิกลจริตนั้น คู่สมรสที่วิกลจริตคงจะไม่สามารถดูแลตนเองได้ จึงสมควรให้มีการร้องขอต่อศาลให้สั่งว่าคู่สมรสที่วิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถก่อน และขอต่อศาลให้ตั้งตนเองหรือผู้อื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้อนุบาลด้วย ผู้ที่จะร้องขอต่อศาลนี้คือบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 ส่วนที่กำหนดให้มีการขอให้ตั้งผู้อนุบาลด้วยนั้นเพราะไม่สามารถให้บุคคลอื่นใดเข้ามาดูแลแทนได้เนื่องจากไม่มีหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย สอง ถ้าได้มีคำสั่งของศาลแสดงว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว ในกรณีนี้จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลเดิมและแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูซึ่งสามีหรือภริยาซึ่งเป็นผู้อนุบาลของคู่สมรสที่เป็นคนวิกลจริตไม่อุปการะเลี้ยงดู หรือผู้อนุบาลซึ่งเป็นบุคคลอื่นไม่ทำหน้าที่

ของตนในการเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามีหรือภริยาของคู่สมรสที่เป็นคนวิกลจริต ดังนั้น บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 จึงสามารถขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิมซึ่งอาจเป็นสามีหรือภริยาของคู่สมรสที่เป็นคนวิกลจริต หรือเป็นบุคคลอื่นตามมาตรา 1463 ก็ได้ และขอให้แต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ด้วย

2. การขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริต ถ้าเป็นเพียงการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ กำหนดวิธีการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตแล้ว ในกรณีนี้ก็ไม่จำต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้คู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ หรือถ้ามีคำสั่งศาลแสดงว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถแล้วก็ไม่จำต้องขอเปลี่ยนตัวผู้อนุบาลแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะคู่สมรสที่วิกลจริตอาจได้รับการอุปการะเลี้ยงดูตามปกติอยู่แล้วแต่อาจไม่ได้รับการคุ้มครองบางอย่างบางประการ กฎหมายจึงอนุญาตให้สามารถร้องขอต่อศาลให้กำหนดวิธีการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตแต่เพียงอย่างเดียวได้ เช่น สามีจับภริยาซึ่งวิกลจริตล่ามโซ่ไม่ให้ออกไปไหนมาไหน พาไปรักษาด้วยวิธีการผิด ๆ ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ภริยาได้ สามียังรักใคร่เป็นห่วงเลี้ยงดูภริยาของตนแต่การกระทำดังกล่าวอาจเป็นอันตรายแก่ภริยาที่วิกลจริต เช่นนี้บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 สามารถขอให้ศาลมีคำสั่งให้สามีพาภริยาไปรักษา ณ โรงพยาบาลแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี ถ้าในการร้องขอต่อศาลให้กำหนดวิธีการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตแต่เพียงอย่างเดียว แต่ศาลเห็นว่า วิธีการที่ขอนั้นจำต้องมีผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ตาม เช่นนี้ ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำนองเดียวกับการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูตามมาตรา 1464 วรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควรต่อไป (มาตรา 1464 วรรคสาม) ก็ได้ นอกจากนี้มาตรา 1464/1 ได้บัญญัติ เพิ่มเติมไว้ว่า "ในระหว่างการพิจารณาคดีตามมาตรา 1464 ถ้ามีคำขอศาลอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดู หรือการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตได้ตามที่เห็นสมควร และหากเป็นกรณีฉุกเฉินให้นำบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ" มาตรานี้ได้กำหนดวิธีการที่จะช่วยเหลือคุ้มครองคู่สมรสที่วิกลจริตซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีตามมาตรา 1464 เนื่องจากในระหว่างการดำเนินการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูก็ดี หรือการขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตก็ดี จะต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าที่ศาลจะมีคำตัดสินหรือคำสั่งใด ๆ ตามที่ร้องขอ ดังนั้นคู่สมรสที่วิกลจริตก็อาจอยู่ในสภาพการณ์ที่ลำบากในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น มาตรา 1464/1

นี้จึงกำหนดให้มีวิธีการชั่วคราวขึ้นเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดู หรือการคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตเพื่อช่วยเหลือให้ความคุ้มครองไปก่อน ก่อนที่จะมีคำพิพากษาตัดสินหรือคำสั่งใด ๆ ออกมาตามมาตรา 1464 นอกจากนี้ถ้ามีกรณีฉุกเฉินเกิดขึ้น มาตรา 1464/1 นี้ยังได้กำหนดให้นำเอาบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับอีกด้วย